

Попова В.Ю., Тарасова Т.В.,

старші викладачі кафедри публічного управління і

проектного менеджменту ННІМП

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ

ПІДГОТОВЧОГО ФАКУЛЬТЕТУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН

Анотація: У статті розглянуто питання педагогічної майстерності викладачів, які співпрацюють з іноземними студентами на підготовчих факультетах. Глибоко проаналізовано поняття «педагогічної майстерності», її структуру та компоненти.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічна майстерність викладачів, структура педагогічної майстерності, іноземні студенти, підготовчий факультет.

Аннотация: В статье рассмотрен вопрос педагогического мастерства преподавателей, которые работают с иностранными студентами на подготовительных факультетах. Глубоко проанализировано понятие «педагогического мастерства», его структура и компоненты.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагогическое мастерство преподавателей, структура педагогического мастерства, иностранные студенты, подготовительный факультет.

Summary: This article describes and analyze the phenomenon of the teacher's pedagogical skills, who work with the foreign students at the preparatory faculty, its structure and elements.

Key words: the pedagogical skills, the teacher's pedagogical skills, the structure of the pedagogical skills, the foreign students, the preparatory faculty.

Постановка проблеми. Підготовці іноземних громадян у вищих навчальних закладах України приділяють значну увагу, оскільки саме тут відбувається їхнє становлення як фахівців міжнародного рівня. В нашій державі вони вивчають спеціальні дисципліни, здобувають диплом фахівця вищої кваліфікації та повертаються на Батьківщину, щоб реалізуватися як професіонали своєї справи. Тому, на нашу думку, саме від викладачів підготовчих факультетів залежить рівень якості їхньої майбутньої професійної підготовки.

Співпрацювати з іноземними студентами досить непросто, оскільки кожен з них являється сформованою особистістю з певним життєвим досвідом, цільовими установками та системою цінностей. Крім того, кожному з них притаманні свої специфічні особливості: національні, етнічні, психологічні, культурні тощо. Тому на етапі початкової підготовки іноземних студентів особливої уваги заслуговує викладач-мовник (водночас куратор навчальної групи) підготовчого факультету та його педагогічна майстерність. Адже професійна діяльність викладача мови дуже відповідальна і складна: за 8-10 місяців не лише допомогти іноземним студентам оволодіти мовою навчання, а також адаптувати їх до умов нашого сьогодення, ознайомити з національними традиціями і реаліями українського народу, його історією, та підготувати останніх до навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність викладача української/російської мови як іноземної являє собою багатофункціональну

структуру, яка складається з багатьох видів діяльності. Різним аспектам підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах, ролі викладача-мовника, його функціям та вимогам до нього присвячені численні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців (Т.Грищенко [1], О.Жавжарової та Г.Сергієнко [2], В.Молчановського та Л.Шипелевич [3], О.І.Суригіна [4] та ін.).

Так, у своїй праці В.Молчановський, досліджуючи поняття професіограми викладача російської мови як іноземної, визначає, що це системно-функціональний портрет, який являє типологію професійно-педагогічних завдань, що вирішуються ним, і номенклатуру основоположних характеристик суб'єктивної готовності викладача до вирішення цих завдань у процесі навчання іноземних студентів російській мові. До основних компетентностей викладача російської мови як іноземної він відносить: загальногуманітарну, лінгвістичну, психологічну, педагогічну, методичну, професійнокомунікативну [3, с. 261].

В свою чергу дослідник Т.Грищенко наголошує на необхідності володіння викладачами російською мовою на високому рівні, бути уважними до студентів та гнучкими у спілкуванні, проявляти твердість чи м'якість залежно від ситуації. Автор наголошує на необхідності створення викладачем такого клімату в аудиторії, щоб іноземні студенти відчували допомогу та підтримку, повірили у свої сили і можливості реально використовувати вивчену ними мову [1, с.53].

Досліджуючи роль викладача у навчальному процесі, вчені О.Жавжарова та Г.Сергієнко наголошують, що саме педагог виступає організатором освітньо-виховного процесу. Автори підкреслюють, що важливо не лише приділяти увагу формуванню знань, умінь та навичок у процесі навчання, а й особистісним якостям викладача. Також дослідники підкреслюють, що викладач повинен обов'язково знати і враховувати особливості національних систем іноземних громадян, етнокультурні традиції педагогічного спілкування, вербального етикету тощо [2, с.17].

Науковець О.Суригін у своїй монографії акцентує увагу на необхідності спеціальної професійної підготовки всіх викладачів, які співпрацюють з іноземними студентами на підготовчих факультетах. Це стосується як викладачів-мовників, так і викладачів-предметників. Автор наголошує на необхідності викладачів всіх дисциплін навчати студентів-іноземців спілкуванню у навчально-науковій сфері, а також на необхідності встановлення оптимального співвідношення між діями викладачів мови та загальнонаукових дисциплін [4, с.148].

На жаль, у розглянутих вище роботах не було представлено цілісну картину компетентностей викладачів підготовчого факультету для іноземних громадян. Тому нами були поставлені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати дослідження, присвячені педагогічній майстерності викладачів, зокрема викладачів української/російської мови як іноземної.
2. Визначити структуру педагогічної майстерності викладачів підготовчого факультету для іноземних громадян.
3. Визначити подальші шляхи підвищення їхніх компетентностей та розвитку професійно важливих й особистісних якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У роздумах над процесами виховання людини ще видатний педагог К.Ушинський намагався знайти засади тієї науки, яка була б визначальною у складному процесі формування особистості. Здавалося б очевидним, що такою наукою є педагогіка. Проте у результаті власних пошуків він дійшов парадоксального висновку: "Педагогіка— не наука, а мистецтво — найбільше, найскладніше, найвище й найнеобхідніше з усіх мистецтв. Мистецтво виховання спирається на науку <...>. Як мистецтво, воно, крім знань, потребує здібності й нахилу, і як мистецтво ж, воно прагне до ідеалу, якого вічно намагаються досягти і який цілком ніколи недосяжний: до ідеалу досконалої людини" [5, с.191].

Професіоналізм людини у будь-якій сфері діяльності багато в чому залежить від рівня сформованості її майстерності. Говорячи про професіоналізм педагога, В.Сухомлинський підкреслював, що: «Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті, - з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя <...>. Кінцевий результат педагогічної праці можна побачити не сьогодні, не завтра, а через дуже тривалий час. Те, що ви зробили, сказали, зуміли прищепити дитині, інколи виявляється через п'ять-десять років» [6, с.420].

Поняття «педагогічна майстерність» тісно пов'язане з поняттям "педагогічне мистецтво". Між ними існує діалектичний взаємозв'язок. Як зазначають науковці, педагогічне мистецтво – це найвищий етап прояву майстерності.

У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" подане наступне визначення поняття: "Мистецтво: 1.Творче відображення дійсності в художніх образах, творча художня діяльність. 2.Досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність" [7, с.668].

Безперечно, що мистецтво, як вияв творчості, характерне для будь-якої сфери практичної діяльності, а для педагогічної — передусім.

Там же знаходимо наступне визначення поняття "майстерний": «1. Який досконало знає свою справу; умілий, досвідчений. // Який усе вмів робити. // Який відзначається вправністю; вправний. 2. Який робиться, виконується з великою вправністю. // Зроблений, виконаний дуже вміло; досконалий» [7, с.637].

Поряд подане поняття «майстерності»: «1. Властивість за значенням майстерний 1; умілість, вправність. 2. Висока якість виконаної роботи, твору тощо; досконалість" [7, с.637].

В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» С.Гончаренка подане таке обґрунтування даного поняття: «Майстерність – властивість особистості набута з досвідом, як вищий рівень професійних умінь у певній галузі, досягнутих на основі гнучких навичок і творчого підходу» [8, с.322].

У «Педагогічній енциклопедії» сутність педагогічної майстерності розкривається як високе мистецтво виховання і навчання, що постійно вдосконалюються, і доступне кожному педагогу, який працює за покликанням і любить дітей [9, с. 411].

Тобто, як відзначає ряд вчених (І.Зязюн, Л.Крамущенко, І.Кривонос), майстерність педагога можна розглядати як найвищий рівень педагогічної діяльності (характеризуючи якість результату), та як вияв творчої активності особистості педагога (характеризуючи психологічний механізм успішної діяльності) [10, с.25].

Мистецтво пов'язане передусім з творчим виявом особистості, з креативним характером її діяльності, що ґрунтується на емоційній сфері і спрямоване на пробудження й формування емоційних почуттів. Ще К.Ушинський з цього приводу писав: "Наука лише вивчає те, що існує або існувало, а мистецтво прагне творити те, чого ще немає, і перед ним у майбутньому майорить мета й ідеал його творчості. Усяке мистецтво, звичайно, може мати свою теорію; але теорія мистецтва — не наука; теорія не викладає законів уже існуючих явищ і відносин, а диктує правила для практичної діяльності, черпаючи основи для цих правил у науці" [5, с.192].

У педагогічній літературі зустрічаються різні тлумачення поняття "педагогічна майстерність". Наведемо деякі з них.

Так, академік І.Зязюн визначає педагогічну майстерність як «комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [10, с.25].

За А.Кузьмінським та С.Омельяненко, педагогічна майстерність — це досконале, творче виконання педагогом-вихователем своїх професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості вихованця, забезпечення високого рівня її інтелектуального і морально-духовного розвитку [11, с.24-25].

Педагогічна майстерність, наголошує М.Фіцула, – сукупність якостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога. Складовими професійної майстерності є професійні знання, педагогічна техніка, педагогічні здібності, педагогічна моральність, професійно значущі якості, зовнішня культура [12].

На думку Н.Кузьміної та М.Кухарева, зазначає В.Ягупов, педагогічна майстерність – це «найвищий рівень педагогічної діяльності... який виявляється в тому, що за відведений час педагог досягає оптимальних наслідків» [13]. Дослідник О.Щербаков розуміє педагогічну майстерність як синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва й особистих якостей педагога [13].

Ш.Амонашвілі не дає чіткої дефініції педагогічної майстерності, але називає її основні риси: «Бути майстром педагогічної справи – це означає мати вихідну позицію, яка є особистісно-гуманною; це яскрава особистість, мудра, чуйна, доброзичлива і принципова людина; це першодослідник теоретичних рекомендацій, який може їх переконливо довести або спростувати. Його творчість може збагатити педагогічну науку і практику новими висновками, дати початок новим ідеям і підходам» [14, с. 32].

Дослідник А.Маркова стверджує, що педагогічна майстерність – це виконання педагогом своєї праці на рівні високих зразків і еталонів, відпрацьованих на практиці й уже описаних у методичних розробках і рекомендаціях. Майстерність – це гарне володіння основами професії, успішне

застосування відомих у науці й практиці прийомів. Майстерність означає знання вчителем свого навчального предмета, досягнення стабільних високих результатів у знаннях учнів [15, с.13]. Цінним є висновок автора про те, що кожен педагог при бажанні й наполегливості може стати майстром своєї справи, і це досить часто не пов'язано зі стажем роботи.

Як бачимо, наведені визначення поняття "педагогічна майстерність" не виключають одне одного, а лише доповнюють, розширюють сутність даного феномена. Вони переконують, що педагогічна майстерність виявляється не в теоретичних знаннях, а у конкретній діяльності.

Педагогічну майстерність не можна пов'язувати з якимось особливим даром, ототожнювати (як це нерідко зустрічається у науковій літературі) з вродженими якостями. Адже якості не передаються за спадковістю. Особистість через генно-хромосомну структуру отримує лише задатки, генотипні утворення, які є передумовою розвитку й формування певних якостей.

Вище зазначалося, що поняття «педагогічна майстерність» має складну структуру. Що чітко відображається у схемі, поданій А.Кузьмінським та В.Омельяненко (див. рис.1).

Рис.1. Структура педагогічної майстерності викладача.

Як слушно стверджують автори, складовими педагогічної майстерності викладача є: морально-духовні вартості, професійні знання, соціально-педагогічні якості, психолого-педагогічні уміння та педагогічна техніка.

Глибоко ознайомившись з усіма компонентами педагогічної майстерності викладача та проаналізувавши особливості роботи викладачів у іноземній аудиторії, нам здалося доцільним внести деякі корективи у її структуру (див. рис.2).

Педагогічна майстерність викладача підготовчого факультету для іноземних громадян					
Педагогічна моральність	Професійна компетентність	Соціально-педагогічні якості	Психолого-педагогічні здібності	Міжкультурні знання	Педагогічна техніка
<ul style="list-style-type: none"> - любов до професії; - гуманістична спрямованість; - інтелігентність; - об'єктивність; - життєві ідеали; - національна гідність; - толерантність; - у кожній справі бачити велику мету; - відчувати моральне задоволення від розвитку студентів 	<ul style="list-style-type: none"> - глибокі знання навчального предмета; - досвід підготовки іноземних студентів за різними напрямками (інженерним тощо); - здібності до оволодіння іноземними мовами; - знання психології; - методик навчання; - постійне оновлення знань 	<ul style="list-style-type: none"> - організаторські здібності; - витримка; - терпеливість; - вимогливість; - тактовність; - творчий склад мислення; - активність; - дисциплінованість 	<ul style="list-style-type: none"> - комунікативні; - перцептивні; - дидактичні; - сутєєві; - пізнавальні; - конструктивні; - прикладні; - креативність; - оптимістичне прогнозування; - допомога іноземним студентам в адаптації 	<ul style="list-style-type: none"> - знання освітніх систем інших держав; - особливостей інших культур; - інших релігій; - особливостей ведення міжкультурного діалогу; - особливостей невербальної комунікації в інших країнах; - традицій організації навч.-вих. процесу в багатонаціональних навчальних групах 	<ul style="list-style-type: none"> - зовнішність; - володіння невербальною комунікацією; - культура мовлення; - культура спілкування; - дотримання темпу, ритму, стилю; - емоційна стабільність

Рис.2. Структура педагогічної майстерності викладача підготовчого факультету для іноземних громадян.

Складовими педагогічної майстерності викладача підготовчого факультету для іноземних громадян є: педагогічна моральність, професійна компетентність, соціально-педагогічні якості, психолого-педагогічні здібності, міжкультурні знання та педагогічна техніка.

Педагогічна моральність передбачає гуманістичну спрямованість особистості викладача, його любов до обраної професійної діяльності і охоплює його ціннісні орієнтації, ідеали. До професійно значущих якостей відносять доброзичливість, об'єктивність, вимогливість, самоконтроль, порядність, оптимізм.

З-поміж цих якостей має чітко виділятися гуманістична спрямованість особистості. У центрі уваги навчально-виховного процесу має бути вихованець. Педагог повинен виявляти глибоку повагу до кожної особистості, шанувати, оберегати від негативних впливів, створювати оптимальні умови для її всебічного розвитку.

Виховання, за влучним висловом А.Макаренка, здійснюється на кожному квадратному метрі педагогічного поля. Вихованець запам'ятовує на все життя не стільки зміст того, що говорив педагог на уроці, в лекції, скільки морально-духовне багатство цього педагога. А вже крізь призму цього багатства вихованець бачить і сприймає все інше [16].

Тривалий час обговорюються неоднозначні судження щодо розуміння такої якості людини, як інтелігентність. З 60-тих років XIX століття, коли російський журналіст П.Боборикін уперше ввів у лексичний обіг цей термін, його ототожнювали з поняттями "розуміючий", "обізнаний", "мислячий", "освічений". Однак останнім часом тлумачення цього поняття дещо розширюється. Академік С.Гончаренко підкреслює, що до основних ознак інтелігентності належить комплекс найважливіших інтелектуальних і моральних якостей: загострене відчуття соціальної справедливості, долучення до багатств світової й національної культури та засвоєння загальнолюдських цінностей, слідування велінням совісті, тактовність і особиста порядність, ідейна принциповість у поєднанні з терплячістю до інакодумства [16]. До цього можна лише додати, що інтелігентність — це не лише освіченість, стан розуму, а й стан душі. Тому не кожному освічену, ерудовану людину можна назвати інтелігентом.

Чільне місце у системі морально-духовних цінностей педагога посідають життєві ідеали. Яскраво виражені життєві ідеали досвідченого педагога завжди знайдуть відгук у свідомості вихованців. Адже ідеал — це категорія етики, яка містить довершені моральні якості; образ найбільш цінного і величного в людині, що дає змогу молодій людині формувати власну досконалість.

Важливими чинниками прояву майстерності педагога є його совісність, чесність, справедливість і об'єктивність. Молодь особливо чутливо ставиться до цих якостей педагога і боляче реагує, коли їх немає або вони недостатньо виражені. Сумління — це категорія етики, що характеризує здатність людини здійснювати контроль за власною діяльністю, давати об'єктивну оцінку своїм

діям. Чесність характеризує особистість з погляду її готовності підтримувати і відстоювати гідність, репутацію — особисту чи колективу, членом якого вона є.

Другою складовою педагогічної майстерності викладача підготовчого факультету для іноземних громадян є його **професійна компетентність**. До неї відносимо глибокі знання навчального предмету, який читається педагогом, знання педагогіки та психології, методичну майстерність, гармонійна інтеграція яких у педагогічній діяльності дає оптимальний результат.

Зміст психолого-педагогічних знань визначається навчальними програмами. Психолого-педагогічна підготовленість викладача складається зі знань методологічних основ та категорій педагогіки, закономірностей соціалізації та розвитку особистості, суті, цілей та технологій навчання й виховання, законів анатомо-фізіологічного та психічного розвитку юнацтва.

Професійні знання є фундаментальною основою педагогічної майстерності викладача. Вихованці високо цінують педагога, який володіє глибокими знаннями із дисциплін свого фаху, виявляє обізнаність із спорідненими дисциплінами, є науково ерудованим. Тому педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність та загальну культуру.

На підготовчому факультеті для іноземних громадян здійснюється їхня підготовка за наступними напрямками: інженерним, медико-біологічним, гуманітарним та економічним. Так, окрім української/російської мови студенти інженерного напрямку вивчають математику, фізику, креслення; студенти медико-біологічного напрямку – біологію, хімію, математику, фізику; студенти гуманітарного напрямку – історію України, літературу; студенти економічного напрямку – економіку, географію, математику тощо. Як бачимо, окрім мови навчання студенти-іноземці мають засвоїти ще й мову їхньої майбутньої спеціальності.

Протягом першого навчального місяця на підготовчому факультеті іноземні студенти вивчають лише нову для них мову (мову навчання). А вже з наступного місяця вони починають вивчати профільні предмети. Загальнофахові дисципліни вводяться у навчальний процес поступово, щоб іноземним студентам легше було адаптуватися і сприймати новий матеріал.

На підготовчому факультеті спостерігається тісна взаємодія викладачів-мовників та викладачів-предметників. Щоб новий матеріал не викликав у студентів-іноземців труднощі, викладачі-мовники заздалегідь готують своїх вихованців до його сприйняття: опрацьовують нову лексику, виділяють найбільш поширені граматичні моделі побудови речень наукового стилю мовлення (наприклад, *що (Н.в.) – це що (Н.в.):* біологія - це наука, десять – це число; *що (Н.в.) є чим (О.в.):* математика є наукою, число десять є натуральним числом тощо), навчають впізнавати їх та користуватися ними, готують до прослуховування лекцій, до написання конспектів, доповідей, рефератів, формують загальнонауковий термінологічний і понятійний апарат тощо. Це свідчить про те, що викладач-мовник має володіти не лише вузьким профілем знань, але й - загальнотеоретичними знаннями. Це саме стосується і викладачів-предметників, адже на заняттях у іноземній аудиторії вони завжди мають бути готовими пояснити студентам значення нового слова, будь-яку граматичну форму, що викликала у студентів труднощі і т.п.

Важливою передумовою становлення професіоналізму і педагогічної майстерності викладача є наявність у нього потрібних **соціально-педагогічних якостей**. При цьому варто зважати на те, що соціально-педагогічні якості — це результат виховного впливу на особистість з раннього дитинства в сім'ї, освітньо-виховних закладах та ін. Ці якості частково входять до змісту професіограми педагога-вихователя. Професіограма — це перелік якостей особистості, необхідних для успішного виконання функціональних обов'язків стосовно конкретної професії.

Так, до соціально-педагогічних якостей викладачів підготовчого факультету для іноземних громадян можна віднести: організаторські здібності, витримку, терпеливість, вимогливість, тактовність, творчий склад мислення, активність, дисциплінованість.

Організаторські здібності передбачають залучення іноземних студентів до різних видів діяльності й організацію діяльності колективу, яка перетворює їх із об'єкту у суб'єкт виховання. На підготовчому факультеті викладачами організовуються навчальні екскурсії містом, походи у музеї, тематичні вечори, концерти тощо. Досить часто організація подібних заходів дозволяє розкритися тим студентам, які важко адаптуються до нових умов проживання та навчання. Викладачі підготовчого факультету завжди лишаються активними й ініціативними, адже чітко усвідомлюють важливість успішного перебігу процесу адаптації своїх вихованців. Інакше, останні можуть не впоратися самотужки з «культурним та навчальним шоком» і повернутися на Батьківщину.

Серед якостей педагога, що мають превалювати у процесі становлення педагогічної майстерності та професіоналізму, особливе значення має педагогічний такт. Педагогічний такт — це почуття міри у процесі спілкування з людьми з урахуванням їхнього фізичного і передусім психічного стану. Вияв педагогічного такту є важливою умовою ефективності впливу педагога на вихованця. Тактовність ґрунтується на глибоких знаннях психології вихованців, їх індивідуальних особливостей, і являється чутливим інструментом упередження міжособистісних конфліктів.

До психолого-педагогічних здібностей викладачів підготовчого факультету для іноземних громадян належать: комунікативні, перцептивні, дидактичні, сугестивні, пізнавальні, конструктивні, прикладні, креативність, оптимістичне прогнозування, допомога іноземним студентам в адаптації.

Комунікативні здібності педагога проявляються у його здатності ясно й чітко висловлювати свої думки та почуття за допомогою мови, а також міміки і пантоміміки.

Перцептивні здібності проявляються у здатності проникати у внутрішній світ вихованця, у спостережливості, тонкому розумінні особистості учня і його тимчасових психічних станів. Досвідчений педагог за невеликими зовнішніми проявами може вловити найменші зміни у внутрішньому стані вихованця.

Дидактичні здібності – здатність доступно передавати студентам навчальний матеріал, викликати у них інтерес до предмету навчання, спонукати до формування самостійної думки. Володіння даними здібностями є дуже важливим чинником для викладачів підготовчого факультету, адже у разі потреби вони зможуть легко адаптувати навчальний матеріал: важке зробити легким, складне - простим, незрозуміле - зрозумілим.

Питання адаптації іноземних студентів є досить складним і потребує значної уваги з боку викладачів підготовчого факультету. Окрім фізіологічної та побутової адаптації іноземні студенти проходять соціальну, міжкультурну, мовну, лінгвокраїнознавчу, психологічну, дидактичну та професійну адаптацію. Саме викладачі підготовчого факультету повинні забезпечити формування комунікативної компетентності у студентів-іноземців, що надасть їм можливість спілкуватися у повсякденному житті з носіями мови, самостійно вирішувати свої проблеми, спілкуватися з викладачами та студентами у процесі навчання. Також викладачі зобов'язані познайомити своїх вихованців з правовими та суспільними нормами нашої держави, адже успішність навчання та проживання у чужій країні неможливі без елементарного знання її законів.

На підготовчому факультеті викладачі знайомлять іноземних студентів з культурою та історичною спадщиною країни навчання, менталітетом її громадян, з культурою й традиціями.

Щоб навчання іноземних студентів було успішним, викладачам потрібно дбати про атмосферу в академічній групі та у навчальному закладі зокрема. Лише тепла, дружня, творча атмосфера у навчальній групі та привітне, доброзичливе ставлення з боку керівництва деканату, керівництва навчального закладу допоможуть іноземним студентам швидше адаптуватися до нового оточення.

У рамках дидактичної адаптації іноземних студентів викладачі підготовчого факультету знайомлять їх з особливостями організації навчального процесу у вищій школі, з наступними формами роботи (лекційні, практичні, лабораторні заняття), приділяють велику увагу самостійній роботі студентів, навчають їх працювати з дидактичною літературою, готуватися до семінарських занять, підбирати літературу з теми, занотовувати її, вести конспекти, писати реферати. З цією метою викладацький колектив підготовчого факультету повинен навчити іноземних студентів підбирати відповідну літературу з теми наукового пошуку у фонді наукової бібліотеки, навчити їх читати бібліографічні картки, користуватися цією літературою, викладати її основний зміст і т.п.

Міжкультурна освіченість викладачів підготовчого факультету повинна включати знання особливостей освітніх систем тих держав, громадяни яких приїжджають до нас на навчання, особливостей інших культур та релігій, щоб ніяким чином не принизити і не образити своїх вихованців. Викладачі також мають володіти знаннями ведення міжкультурного діалогу та особливостей невербальної комунікації в різних країнах. Співпрацюючи з іноземними студентами, потрібно завжди пам'ятати, що це представники іншої культури. Тому досить часто трапляється так, що один і той самий жест має різні трактування у різних культурах.

Ці знання викладачі повинні доносити і самим студентам. Елементарні знання культури та цінностей інших народів сприятимуть адекватному розумінню один одного громадянами різних держав, що навчаються на

підготовчому факультеті для іноземних громадян. Але найголовнішим завданням викладачів лишається формування толерантності та емпатії у іноземних студентів по відношенню один до одного та до громадян держави, у якій вони проживають і навчаються.

Педагогічна техніка — це сукупність раціональних засобів, умінь та особливостей поведінки педагога, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи з колективом відповідно до поставленої мети навчання та виховання з урахуванням конкретних об'єктивних та суб'єктивних передумов.

Педагогічна техніка включає низку специфічних засобів, умінь, особливостей поведінки педагога. Серед них варто виділити такі: уміння одягатися з урахуванням особливостей професійної діяльності, стежити за своїм зовнішнім виглядом; володіння своїм тілом (уміння ходити, сидіти, стояти); володіння мімікою, пантомімою, жестами; уміння в галузі мовленнєвої культури (правильне професійне дихання, чітка дикція, належний темп, ритм, логічна побудова тощо); дотримання оптимального темпу, ритму і стилю в навчально-виховній діяльності; вміння вправно і доцільно здійснювати дидактичні операції (писати на дошці, користуватися наочними засобами навчання, ставити запитання, слухати відповіді, оцінювати навчальну діяльність вихованців тощо); вміння керувати своїм психічним станом і станом вихованців.

Дещо хотілося б додати про зовнішній вигляд викладача, що працює на підготовчому факультеті для іноземних громадян. Звісно, одяг педагога, інші компоненти його зовнішності є тими атрибутами, які покликані гармонійно доповнювати його професійну діяльність, індивідуальні особливості. Одяг викладача має бути не лише красивим (адже своїм виглядом він впливає на настрої і почуття вихованців, сприяє формуванню у них компонентів морально-естетичної культури), але й зручним для виконання необхідних педагогічних операцій (писати на дошці, працювати з демонстраційним обладнанням, сидіти,

нахилятися, ходити між рядами парт і т.п.). Оскільки більшість іноземних студентів, що приїжджають на навчання в Україну, є представниками мусульманських країн, одяг викладача не повинен бути закоротким і занадто відкритим.

Ось так коротко можна охарактеризувати компоненти педагогічної майстерності викладачів підготовчого факультету для іноземних громадян.

Висновки. Зрозуміло, що викладач повинен постійно працювати над удосконаленням своєї педагогічної майстерності, від чого значною мірою залежать результати його діяльності. Особистісні якості викладача відіграють важливу роль у вихованні і навчанні студентів, оскільки він постійно перебуває у центрі уваги молодих людей.

Література:

1. Грищенко Т.Н. Роль преподавателя в формировании положительной мотивации при обучении студентов-иностранцев на подготовительном отделении / Т.Н.Грищенко // Проблемы использования, изучения и преподавания русского языка в Украине. – Х. : 2008. – Вып. 3. – С. 53–54.
2. Жавжарова Е.А. Роль преподавателя РКИ : социально-психологический взгляд на его педагогическую деятельность / Е.А.Жавжарова, Г.А.Сергиенко // Реализации традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении : Материалы Междунар. науч.-метод. конф., Харьков 22-23 мая 2008. – С. 17–18.
3. Молчановский В.В. Преподаватель русского языка как иностранного. Введение в специальность : лабораторная работа / В.Молчановский, Л.Шипелевич. – М. : Русский язык. Курсы, 2002. – 320 с.

4. Сурыгин А.И. Основы теории обучения на неродном для учащихся языке / А.И.Сурыгин. – С.-Пб., 2000. – 230 с.
5. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / К.Д.Ушинський // Вибрані педагогічні твори : В 2-х т. – Т.1. – К. : Радянська школа, 1983.
6. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори : В 5-ти т. – Т.2. – К. : Радянська школа, 1983.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов.ред. В.Т.Бусел. – Київ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
8. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник: [вид. 2-ге, допов. й перероб.]. / С.У.Гончаренко. – Рівне : Волинські береги, 2011. – 552 с.
9. Педагогическая энциклопедия. - Т.2. Ж-М / гл. ред.: И.А.Каиров, Ф.Н.Петров. – М.: Советская энциклопедия, 1965. - 912 с.
10. Педагогічна майстерність : Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 3-тє вид., допов.і переробл. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
11. Кузьмінський А.І. Педагогіка : Підручник / А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. - К.: Знання, 2007. - 447 с.
12. Фіцула М.М. Педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу // Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
https://pidruchniki.com/70124/pedagogika/pedagogichna_maYSTernist_vikladacha_vischogo_navchalnogo_zakladu#337

13. Ягупов В.В. Педагогічна майстерність та її елементи // Педагогіка / В.В.Ягупов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://eduknigi.com/ped_view.php?id=100
14. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогического сотрудничества : Книга для учителя / Ш.А.Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111с.
15. Маркова А.К. Психология труда учителя / А.К.Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
16. Морально-духовні вартості // А.І.Кузьмінський, С.В.Омельяненко. Технологія і техніка шкільного уроку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidruchniki.com/18421120/pedagogika/moralno-duhovni_vartosti